

УДК 373.3.017

[https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-6\(34\)-437-448](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-6(34)-437-448)

Десятник Катерина Володимирівна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, вул. Винниченка, 30, м. Луцьк, 43025, <https://orcid.org/0000-0001-9804-2863>

Грицак Павло Олександрович здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальність 013 Початкова освіта, Волинський національний університет імені Лесі Українки, вул. Винниченка, 30, м. Луцьк, 43025, <https://orcid.org/0009-0000-1311-0266>

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Анотація. Актуальність обраної проблеми обумовлена необхідністю виховання особистості, яка усвідомлює свою національну ідентичність, належність до української нації як самобутньої спільноти.

Автором проаналізовано ряд нормативних документів у сфері утвердження української національної ідентичності, а також праці вітчизняних та зарубіжних філософів, істориків, психологів та педагогів, які розглядали різні аспекти національної ідентичності.

У статті розкрито різні підходи до трактування змісту поняття «національна ідентичність», погляди науковців різних галузей.

Наголошено, що формування національної ідентичності здобувачів початкової освіти має відбуватися у контексті національно-патріотичного виховання і опиратися на історичну правду, історичну пам'ять, національні ідеали, національну гідність, національну самосвідомість, патріотизм.

Національно-патріотичне виховання молодших школярів розглядається як наскрізний виховний процес, спрямований на утвердження української національної ідентичності, що забезпечує пізнання української історії, культури, традицій, звичаїв та мови, формування національної гідності, особистісних якостей громадянина, формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини.

У дослідженні розглянуто можливі шляхи формування національної ідентичності підростаючого покоління: поширення ареалу спілкування українською мовою; доступ до правдивої інформації та розвиток критичного мислення; формування національної свідомості та самосвідомості; культиву-

вання національної гідності та протистояння проявам національної меншовартості; виховання молоді на основі національних цінностей тощо

Акцентовано увагу на тому, що використання засобів формування національної ідентичності молодших школярів (семіотичні, історіографічні, літературні, мистецькі, фольклорні, ігрові, фізкультурно-спортивні) забезпечують пізнання історико-культурного коріння українців, усвідомлення неповторності Вітчизни, її долі, нероздільності з нею, гордості за діяння предків і сучасників; надають педагогічним заходам урочистості, емоційності, сприяють згуртуванню дитячого колективу на основі виникнення почуття приналежності до українського народу.

Узагальнено, що національна ідентичність є одним з чинників збереження та зміцнення державного суверенітету і держава зацікавлена в її формуванні, зокрема за допомогою освітньої політики. Початкова школа має сприяти засвоєнню демократичних цінностей, становленню національної ідентичності, громадянської свідомості здобувачів освіти.

Ключові слова: національна ідентичність, формування національної ідентичності, національно-патріотичне виховання, молодший школяр, початкова школа.

Desiatnik Kateryna Volodymyrivna candidate of pedagogical sciences, associate professor, associate professor of the department of theory and methods of primary education, Lesya Ukrainka Volyn National University, St. Vinnychenka, 30, Lutsk, 43025, <https://orcid.org/0000-0001-9804-2863>

Hrytsak Pavlo Oleksandrovich Student of the Second (Master's) Level of Higher Education, Specialty 013 Primary Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, St. Vinnychenka, 30, Lutsk, 43025, <https://orcid.org/0009-0000-1311-0266>

FORMATION OF THE NATIONAL IDENTITY OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS IN THE CONTEXT OF NATIONAL-PATRIOTIC EDUCATION

Abstract. The urgency of the chosen problem is determined by the need to educate an individual who is aware of his national identity, belonging to the Ukrainian nation as an original community.

The author analyzed a number of regulatory documents in the field of the establishment of Ukrainian national identity, as well as the works of domestic and foreign philosophers, historians, psychologists and teachers who considered various aspects of national identity.

The article reveals different approaches to the interpretation of the meaning of the concept of «national identity», the views of scientists in various fields.

The formation of the national identity of primary education students should take place in the context of national-patriotic education and be based on historical truth, historical memory, national ideals, national dignity, national self-awareness, and patriotism is emphasized

National-patriotic education of primary school students is considered as an end-to-end educational process aimed at establishing Ukrainian national identity, which provides knowledge of Ukrainian history, culture, traditions, customs and language, the formation of national dignity, personal qualities of a citizen, the formation of a high patriotic consciousness, feelings in the young generation loyalty, love for the Motherland.

The research examines possible ways of forming the national identity of the younger generation: expanding the area of communication in the Ukrainian language; access to true information and development of critical thinking; formation of national consciousness and self-awareness; cultivation of national dignity and opposition to manifestations of national inferiority; education of youth based on national values, etc.

Attention is focused on the fact that the use of means of forming the national identity of primary school students (semiotic, historiographical, literary, artistic, folklore, games, physical culture and sports) ensure knowledge of the historical and cultural roots of Ukrainians, awareness of the uniqueness of the Motherland, its destiny, inseparability with it, pride for the actions of ancestors and contemporaries; give pedagogic events solemnity and emotionality, contribute to the cohesion of the children's team on the basis of the emergence of a sense of belonging to the Ukrainian people.

The national identity is one of the factors of preservation and strengthening of state sovereignty and the state is interested in its formation, in particular with the help of educational policy is summarized. The primary school should contribute to the assimilation of democratic values, the formation of national identity, and the civic consciousness of education seekers.

Keywords: national identity, formation of national identity, national-patriotic education, primary school students, primary school.

Постановка проблеми. Існування та процвітання України неможливе без загального усвідомлення громадянами своєї національної та громадянської ідентичності. Відчуття такої належності до української нації як самобутньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, історичною пам'яттю, суспільно-державними (національними) цінностями, зокрема українською мовою і народними традиціями, безпосередньо позначається на житті кожної людини [12].

В умовах збройної агресії, яка здійснюється державою-окупантом проти України, особливої гостроти набула проблема формування національної

ідентичності молодого покоління громадян України як одного із чинників збереження цілісності держави та її зміцнення.

Для досягнення цієї мети важливим є національно-патріотичне виховання, яке забезпечує пізнання української історії, культури, традицій, звичаїв та мови, формування національної свідомості та гідності, особистісних якостей громадянина. Національно-патріотичне виховання є одним із пріоритетних напрямів освітньої політики в Україні. Його метою є утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності [7].

Про необхідність активізації уваги до проблеми формування національної ідентичності особистості у контексті національно-патріотичного виховання наголошено в Законі України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2022), Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року (2023 р.), Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України (2022 р.) та інших державних документах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як окрема філософсько-культурологічна проблема національна ідентичність розглядається у сучасній вітчизняній філософії у працях Т. Бердій, І. Бичка, В. Горського, В. Кравченка, М. Козловець, С. Кримського, В. Малахова, А. Осипова, Б. Парахонського, М. Поповича, В. Суковатої, О. Титар, В. Храмової, І. Цехмістра, В. Шаповала та інших.

Для всебічного аналізу і осмислення вказаної проблеми доцільно опиратися на теоретико-методологічний потенціал праць вітчизняних і зарубіжних учених-істориків, політологів, соціологів, а саме: Т. Бевз, Н. Гайворонюк, Я. Грицака, І. Дзюби, О. Кіндратець, С. Кульчицького, Л. Нагорної, Т. Сергієнко, О. Стегнія, Е. Сміта, С. Хантінгтона, Ф. Фукуями та інших.

Уважаємо актуальними наукові пошуки, де розкриваються психологічні особливості розвитку національної ідентичності (А. Березін, О. Бичко, М. Боришевський, Д. Піонтковська, Л. Співак, О. Шевченко, Т. Яблонська та інші).

Важливі педагогічні аспекти формування національної ідентичності особистості відображено у наукових розвідках: І. Беха, К. Журби, О. Кіян, О. Пометун, С. Федоренко, І. Шкільної – формування національної та національно-культурної ідентичності підлітків та учнівської молоді; В. Мартинюк – формування національної ідентичності студентської молоді, Н. Онищенко – підготовка майбутніх учителів до формування національної ідентичності учнів; Н. Силенко – формування національно-культурної ідентичності молодших школярів у процесі взаємодії сім'ї та школи тощо.

Проте питання національної ідентичності здобувачів початкової освіти, її формування у початковій школі у контексті національно-патріотичного виховання не є достатньо вивченим.

Мета статті полягає у розкритті та обґрунтуванні сутності понять «національна ідентичність», «національно-патріотичне виховання молодших школярів», визначенні шляхів і засобів формування національної ідентичності здобувачів початкової освіти.

Виклад основного матеріалу. Поняття «національна ідентичність» трактується науковцями різних галузей, що дозволяє різноаспектно осмислити зміст окресленого феномену.

Насамперед потрібно зазначити, що ідентичність є результатом процесу ідентифікації, що виявляється у прийнятті особистістю певної соціальної ролі у процесі її входження до соціальної групи (зокрема й нації), ототожнення себе з іншою людиною чи групою, усвідомлення своєї належності до певної групи.

За визначенням Л. Нагорної, поняття «національна ідентичність» означає широкий комплекс індивідуалізованих і неіндивідуалізованих міжособистісних зв'язків та історичних уявлень, який становить основу самоідентифікації окремих осіб та груп людей з певною нацією як самобутньою спільнотою, що має свою історичну територію, мову, історичну пам'ять, культуру, міфи, традиції, об'єкти поклоніння, національну ідею. Водночас відчуття своєї національної ідентичності є одним з найважливіших мотиваційних чинників поведінки. Жоден із членів нації не знає й ніколи не знатиме всіх своїх співвітчизників, але між ними існує анонімна й символічна солідарність, сила якої буває дивовижною, особливо в періоди тяжких випробувань [9].

Дослідник національної ідентичності Е. Сміт окреслює такі найголовніші риси національної ідентичності: історична територія, або рідний край; спільні міфи та історична пам'ять; спільна масова, громадська культура; єдині юридичні права та обов'язки для всіх членів; спільна економіка з можливістю пересуватись у межах національної території [10, с. 2]. У контексті проблеми дослідження американський учений Ф. Фукуяма наголошує, що національна ідентичність залишається критично важливою для підтримки успішного сучасного політичного порядку. Національна ідентичність не тільки підвищує фізичну безпеку, але й надихає на ефективне управління, сприяє економічному розвитку, зміцнює довіру громадян тощо [14].

На думку О. Стегнія, національна ідентичність – це усвідомлена приналежність до національної спільноти на основі стійкого емоційного зв'язку, що виникає у результаті сформованої системи уявлень щодо традицій, культури, мови, політики, а також прийняття групових норм і цінностей. Головним ідентитетом національної ідентичності є національна свідомість. За змістом національна ідентичність – сфера ідей, цінностей і смислів культури,

сприйнятих й артикульованих більшістю громадян країни. Вона має власні засади в конструюванні індивідом своєї тотожності. Вибір національної ідентичності обумовлений політичними, економічними, соціальними й історичними чинниками, що робить її рухомою. Становлення національної ідентичності як складової концепції особистості підпорядковане певним закономірностям і проходить низку фаз у своєму розвитку. Її пробудження відбувається у дитячому віці під впливом сім'ї, родини, друзів, знайомих, ровесників і продовжує формуватися під час всього періоду соціалізації [11].

О. Шевченко розглядає національну ідентичність у таких трьох аспектах, як: соціально-психологічний результат когнітивно-емоційних та ціннісних процесів ідентифікації людини з національною спільнотою; мотиваційно-когнітивне ядро національної самосвідомості особистості; надзвичайно важливий компонент у структурі загальної соціальної ідентичності особистості, невід'ємну частину Я-образу особистості. Дослідниця аналізує національну ідентичність як утворення, розвиток якого відбувається протягом усього життя людини, проходячи у своєму становленні низку фаз, котрі пов'язані з віковими етапами психічного та фізичного розвитку людини [13].

Як зауважує К. Журби, національна ідентичність – це суб'єктивні переживання належності до українського народу, нації, свідоме прийняття його моральних цінностей, що характеризується ототожненням і формуванням відповідної національної Я-концепції. Це виявляється у власній самоповазі, національній гідності, умінні користуватись правами і свободами, справедливості, відповідальності, любові до України та бажанні пов'язати свою долю з долею України [3, с. 4].

Дослідниця наголошує, що формування національної ідентичності має опиратися на:

- історичну правду;
- історичну пам'ять;
- національні ідеали;
- національну гідність;
- національну самосвідомість;
- патріотизм [3, с. 2].

Національна ідентичність, як вважає В. Мартинюк, включає; визнання народом самого себе; знання історії, національної культури і повага до них, усвідомлення народом своїх виняткових рис, розуміння членами національної групи своїх інтересів, ідеалів, потреб, прагнень, цілей. Національна ідентичність – мінливе, динамічне утворення, його значення і роль у суспільстві може активізуватися (і навпаки), що пов'язано з конкретною історичною ситуацією і соціальним оточенням особистості і цілого народу. Національна ідентичність, як почуття любові, поваги до своєї батьківщини, культури, традицій, мови, наділена потужною як консолідуючою, так і диференціюючою силою [8, с. 69]

Доцільно зауважити, що поняття «українська національна ідентичність» подається у Законі України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» як стійке усвідомлення особою належності до української нації як самобутньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, комплексом духовно-культурних цінностей, зокрема українською мовою і народними традиціями [4].

Конструктивною вважаємо позицію О. Кіян, що в умовах формування національної ідентичності як колективного феномена найбільш актуальними є питання утвердження української національної та громадянської ідентичності шляхом національно-патріотичного, військово-патріотичного виховання та громадянської освіти. Вони є стрижневими, основоположними та відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності, так і закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які розглядатимуть державу як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності, здорового способу життя, готовності до змін, на досягнення консолідації української нації [6, с. 89].

Необхідно зазначити, що національно-патріотичне виховання дітей та молоді в сучасних умовах – це комплексна, системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, закладів освіти, сім'ї, громадських об'єднань та благодійних організацій, релігійних організацій та інших інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації [7].

Метою національно-патріотичного виховання згідно з Концепцією національно-патріотичного виховання в системі освіти України є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності [7].

Відповідно до Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» національно-патріотичне виховання – це наскрізний виховний процес,

спрямований на утвердження української національної та громадянської ідентичності, формування оборонної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей України, соціальної активності та відповідальності, готовності до дієвого виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, державної незалежності і територіальної цілісності України [4]

Нам імпонує позиція О. Кіндратець, Т. Сергієнко, які переконані, що сталість національної ідентичності залежить від етнонаціональної, соціально-економічної політики, культурної, мовної політики держави. Оскільки така ідентичність є одним з чинників збереження та зміцнення державного суверенітету, то держава зацікавлена в її формуванні, зокрема за допомогою освітньої політики. Школу як один з основних інститутів соціалізації молодих людей, успішно використовують в авторитарних державах з тим, щоб зробити їх «гвинтиками» недемократичної системи. У демократичному поліетнічному суспільстві школа має сприяти засвоєнню демократичних цінностей, формувати толерантність, громадянську свідомість [5, с. 80].

Можливими шляхами формування національної ідентичності підростаючого покоління в умовах російсько-української війни є: поширення ареалу спілкування українською мовою; доступ до правдивої інформації та розвиток критичного мислення; формування національної свідомості та самосвідомості; культивування національної гідності та протистояння проявам національної меншовартості; впровадження ефективних реформ; подолання ксенофобії та нетерпимості; дотримання політичної рівності громадян України, вираженої в чинній системі прав і обов'язків, звернення уваги на спільність громадянської культури та ідеології; виховання молоді на основі національних цінностей [1, с. 20].

Ефективним, на наш погляд, є комплексне використання засобів формування національної ідентичності здобувачів освіти у контексті національно-патріотичного виховання. Зокрема В. Демченко [2] виокремлює такі групи педагогічних засобів формування національної ідентичності молодших школярів:

- семіотичні засоби, що мають знакову природу й охоплюють такі форми символічного вираження національно-ідентифікаційного змісту духовно-практичного досвіду суспільства: візуальні, звукові, словесні, кінетичні;
- історіографічні засоби мають таку істотну ознаку, як інформативність і охоплюють комплекс друкованої (книги, журнали, газети, архівні документи) та мультимедійної продукції (документальні кінострічки, відеозаписи), музейних та виставкових експонатів (краєзнавчі, етнографічні, археологічні);
- літературні засоби містять чітко увиразнену дитячу жанровість у контексті вікових особливостей сприйняття національно-ідентифікаційного змісту казок, оповідань, віршів та фентезі-творів у формі книжкових видань, аудіозаписів або цифрового тексту із мультимедійним візуальним супроводом;

- мистецькі – акумулюють у собі своєрідну художньо-образну систему, що функціонує на засадах наступності традицій і новацій та забезпечують культурно-історичний зв'язок поколінь через народні пісні і музикування, танці, театральні вистави, живопис і графіку, художні ремесла (гончарство, лозоплетіння, різьблення, ткацтво, вишивка, ковальство, витинанка, декоративні розписи тощо);

- фольклорні – сконцентровані на такій істотній ознаці, як обрядовість і до них входять народні й родинні свята і гуляння, релігійні дійства й обряди, що в часі й просторі транслюють своєрідну мову рухів та жестів, звуків і дій та є згустком соціального досвіду комплексного використання національної скарбниці музики, пісенності, танцювального й декоративного мистецтва, етнічного гумору, переказів, епосів тощо;

- ігрові засоби мають таку найістотнішу ознаку, як імітаційність і до них належать симуляційні, розважальні, освітні ігри;

- фізкультурно-спортивні засоби, де фізична активність є найістотнішою ознакою, складаються з народних, побутових та хортингових форм педагогічного супроводу оздоровчої діяльності.

Використання цих засобів у початковій школі зорієнтоване на пізнання історико-культурного коріння українців на рівні чуттєвого досвіду причетності до минулого, усвідомлення неповторності Вітчизни, її долі, нероздільності з нею, гордості за діяння предків і сучасників; звернення до коріння, глибокого усвідомлення того найважливішого в етнічній культурі, що необхідно зберегти і примножити. Такі педагогічні інструменти потужно впливають на свідомість особистості, надають педагогічним заходам урочистості, емоційності, сприяють ідейному й організаційному згуртуванню дитячого колективу на основі виникнення почуття приналежності до українського народу [2].

Висновки. Повномасштабна війна росії проти України прискорила процеси національної ідентифікації українців та суспільної консолідації. Важливу роль у цьому процесі відіграє державна політика щодо впровадження національно-патріотичного виховання як одного із пріоритетних напрямів утвердження української національної та громадянської ідентичності.

Таким чином національно-патріотичне виховання молодших школярів розглядається нами як наскрізний виховний процес, спрямований на утвердження української національної ідентичності, що забезпечує пізнання української історії, культури, традицій, звичаїв та мови, формування національної гідності, особистісних якостей громадянина, формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини.

Безумовно освіта відіграє ключову роль у формуванні свідомості учнів щодо їхньої національної ідентичності та патріотичних цінностей. Сучасні

освітні програми і засоби виховання сприяють зміцненню патріотизму, формуванню у молодших школярів належності до української нації як самобутньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, історичною пам'яттю, суспільно-державними цінностями, українською мовою і народними традиціями. Важливу роль у цьому процесі відіграють учителі початкових класів і батьки, адже саме вони закладають основи світогляду дітей.

Родина є тим значущим осередком, в якому закладаються загальнолюдські і національні цінності, основи духовності, а ступінь національної ідентичності дитини позитивно корелює зі ступенем національної ідентичності батьків. Отже, подальшого дослідження потребує розгляду проблеми формування національної ідентичності здобувачів початкової освіти у взаємодії школи і сім'ї.

Література:

1. Бойко С. Формування національної ідентичності української молоді в умовах російсько-української війни. *Українознавчий альманах*. 2022. Вип. 30. С. 17–22.
2. Демченко В. Класифікація педагогічних засобів формування національної ідентичності молодших школярів. *Молодь і ринок*. 2023. №10. С. 149–155.
3. Журба К. О. Формування національної ідентичності зростаючої особистості в умовах воєнного стану: досвід експериментальної реалізації. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2023. № 5(1), С. 1–6. URL: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5123>
4. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (13.12.2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
5. Кіндратець О., Сергієнко Т. Національна ідентичність як умова збереження та зміцнення державного суверенітету. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Історія. Політологія. 2023. № 35–36. С. 78–89.
6. Кіян О. Формування національної ідентичності учнівської молоді як умови консолідації українського суспільства в реаліях сьогодення. *Нова педагогічна думка*. 2023. № 1 (113). С. 86–92.
7. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України (06.06.2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n12>
8. Мартинюк В. В. Педагогічні умови формування національної ідентичності студентської молоді в закладах вищої педагогічної освіти у позааудиторній роботі: дис. ... канд. пед. наук: 011 – Освітні, педагогічні науки. Умань, 2022. 221 с.
9. Нагорна Л. П. Ідентичність національна / В. А. Смолій (голова) та ін. (ред.). *Енциклопедія історії України*. Т. 3: Е–Й. Київ : Вид-во «Наукова думка». 2005. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Identychnist_nacionalna
10. Сміт Е. Д. Національна ідентичність / Пер. з англійської П. Таращука. Київ : Основи. 1994. 224 с.
11. Стегній О. І. Національна ідентичність. *Енциклопедія Сучасної України : енциклопедія*. Електронна версія. Ред. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін. ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2020. Т. 22. URL: <https://esu.com.ua/article-71062>

12. Стратегія утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року (15.12.2023 р.). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-skhvalennia-stratehii-utverdzhennia-ukrainskoi-na-a1322>

13. Шевченко О. В. Національна ідентифікація у становленні Я-образу особистості: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2005. 20 с.

14. Fukuyama F. Why National Identity Matters. *Journal of Democracy*. 2018. Volume, 29, 4, p. 5–15. URL: <https://muse.jhu.edu/article/705713/pdf>

References:

1. Boiko, S. (2022). Formuvannia natsionalnoi identychnosti ukrainskoi molodi v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny [The formation of the national identity of Ukrainian youth in the conditions of the Russian-Ukrainian war]. *Ukrainoznavchyi almanakh – Ukrainian studies almanac*. Issue 30. pp. 17–22 [in Ukrainian].

2. Demchenko, V. (2023). Klasyfikatsiia pedahohichnykh zasobiv formuvannia natsionalnoi identychnosti molodshykh shkoliariv [Classification of pedagogical means of forming the national identity of younger schoolchildren]. *Molod i rynek – Youth and the market*. №10. pp. 149–155 [in Ukrainian].

3. Zhurba, K. O. (2023). Formuvannia natsionalnoi identychnosti zrostaiuchoi osobystosti v umovakh voiennoho stanu: dosvid eksperymentalnoi realizatsii [Formation of the national identity of a growing personality in the conditions of martial law: experience of experimental implementation]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*. № 5(1), pp. 1–6. URL: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5123> [in Ukrainian].

4. Zakon Ukrainy «Pro osnovni zasady derzhavnoi polityky u sferi utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti» [The Law of Ukraine «On the Basic Principles of State Policy in the Field of Affirming Ukrainian National and Civil Identity»] (13.12.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> [in Ukrainian].

5. Kindratets, O., Serhienko T. (2023). Natsionalna identychnist yak umova zberezhenia ta zmitsnennia derzhavnoho suverenitetu [National identity as a condition for preserving and strengthening state sovereignty]. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Serii: Istorii. Politologii. Politologia – Bulletin of the Mariupol State University. Series: History. Politicalology*. № 35–36. pp. 78–89 [in Ukrainian].

6. Kiian, O. (2023) Formuvannia natsionalnoi identychnosti uchnivskoi molodi yak umovy konsolidatsii ukrainskoho suspilstva v realiiakh sohodennia [The formation of the national identity of school youth as a condition for the consolidation of Ukrainian society in today's realities]. *Nova pedahohichna dumka – New pedagogical thought*. № 1 (113). pp. 86–92 [in Ukrainian].

7. Kontseptsiiia natsionalno-patriotichnoho vykhovannia v systemi osvity Ukrainy [The concept of national and patriotic education in the education system of Ukraine] (06.06.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n12> [in Ukrainian].

8. Martyniuk, V. V. (2022). Pedahohichni umovy formuvannia natsionalnoi identychnosti studentskoi molodi v zakladakh vyshchoi pedahohichnoi osvity u pozaaudytornii roboti. [Pedagogical conditions of formation of national identity of student youth in institutions of higher pedagogical education in extracurricular work]. *Candidate's thesis*. Uman. [in Ukrainian].

9. Nahorna, L. P. (2005). Identychnist natsionalna [National identity] / V. A. Smolii (holova) ta in. (red.). *Entsyklopediia istorii Ukrainy. T. 3: E–I*. Kyiv : Vyd-vo «Naukova dumka». URL: http://www.history.org.ua/?termin=Identychnist_nacionalna [in Ukrainian].

10. Smit, E. D. (1994). Natsionalna identychnist [National identity] / Translated from English P. Tarashchuk. Kyiv: Osnovy. 224 p. [in Ukrainian].

11. Stehni, O. I. (2020). Natsionalna identychnist [National identity]. *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy : entsyklopediia – Encyclopedia of Modern Ukraine: encyclopedia*. Ed. : I. M. Dziuba, A. I. Zhukovskyi, M. H. Zhelezniak ta in. ; NAN Ukrainy, NTSh. Kyiv : Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy, T. 22. URL: <https://esu.com.ua/article-71062> [in Ukrainian].

12. Stratehiia utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti na period do 2030 roku [Strategy for establishing Ukrainian national and civic identity for the period up to 2030] (15.12.2023). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-stratehii-utverdzhennia-ukrainskoi-na-a1322> [in Ukrainian].

13. Shevchenko, O. V. (2005). Natsionalna identyfikatsiia u stanovlenni Ya-obrazu osobystosti [National identification in the formation of the self-image of the individual]: *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv, 20 p.

14. Fukuyama, F. (2018). Why National Identity Matters. *Journal of Democracy*. Volume, 29, 4, pp. 5–15. URL: <https://muse.jhu.edu/article/705713/pdf> [in English].